

VELENCÉTŐL DUBROVNIKIG

Köszöntő kötet Vig István tiszteletére

SZERKESZTETTE

Dudás Mária, Dudás Előd

ELTE BTK
Szláv Filológiai Tanszék
Budapest, 2018

SZAKMAI LEKTOROK
Lukács István
Nyomárkay István

TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© Szerzők, szerkesztők

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszéke
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő Lukács István
A borítót tervezte Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-284-966-9

Tartalom

NYOMÁRKAY ISTVÁN Vig István professzor úr születésnapjára	9
BAŃCZEROWSKI JANUSZ Az ekvivalencia fogalma a fordításban.....	13
DUDÁS ELŐD A múlt idők használata Antun Vramec <i>Kronika</i> című művében.....	21
DUDÁS MÁRIA <i>Lógó orral</i> búsul a magyar.....	31
DZIEWOŃSKA-KISS DOROTA <i>A disznó</i> fogalma a lengyel nyelvben a frazeológiai kapcsolatok tükrében.....	39
FEDOSZOV OLEG Венгерские сравнительные обороты <i>kevés (vagy), mint x</i> в чешско-русской конфронтации.....	55
GYIVICSÁN ANNA Tradícia starozákonných žalmov a evanjelickej kultúry v slovenskej poézii.....	63
HEÉ VERONIKA Az operaszövegek fordítása.....	75
JAKOVLJEVIĆ DRAGAN Културолошко-идентитетске рефлексije у делима савремених српских писаца у Мађарској и Румунији.....	87

JANIEC-NYITRAI AGNIESZKA

Cienka błona między faktem a wyobrażeniem, czyli o strategiach narracyjnych Ziemowita Szczerka w kontekście poetyki dziennikarstwa *gonzo*.....105

JANURIK SZABOLCS

Az új angol kölcsönszavak szótári rögzítésének kérdései a mai magyar és orosz lexikográfiában.....119

JÁSZAY LÁSZLÓ

Gondolatok a grammatikai kategorizálás problematikus kérdéseiről (az orosz főnév).....133

LUKÁCS ISTVÁN, KÁLECZ-SIMON ORSOLYA

Az illír mozgalom magyar és horvát tudományos reprezentációjának mérlege.....143

MENYHÁRT KRISZTINA

Vallásosság és vallásgyakorlás Bulgáriában a kora újkori útleírások tükrében.....157

МИХАЈЛОВ КАМЕН

Версията на Павел. Правилата на светия апостол, превърнали се в православен канон.....171

PÁTROVICS PÉTER

Lengyel-cseh bosszúságok - germán örömök „összefésült gondolatok” a lengyel *pepik* szó kapcsán.....185

PAVIČIĆ MLADEN

A nemtelenség labirintusában.....193

RÁDULY ZSUZSANNA

A magyar nyelv olasz eredetű eponimái.....203

RÁGYANSZKI György	
A muravidéki szlovén lexikográfia újabb eredményei.....	213
URKOM ALEKSANDER	
Frazeologija u leksikografiji. Frazeologizmi kao sastavni elementi u značajnijim rečnicima mađarsko–srpske leksikografije.....	225
VARGA ÉVA KATALIN	
Jelentésátvitelek vizsgálata a Verancsics-szótár anatómiai neveiben.....	241
ZOLTÁN ANDRÁS	
A fog segédige szláv párhuzamai.....	251
ZSILÁK MÁRIA	
Olasz és német kőfaragók emlékei egy magyarországi szlovák településen, Tardoson.....	265

Културолошко-идентитетске рефлексије у делима савремених српских писаца у Мађарској и Румунији

ДРАГАН ЈАКОВЉЕВИЋ

1. Увод

У већини својих књижевних дела, а посебно у роману «Лондон, Помаз», српски писац из Мађарске Петар Милошевић се, на себи својствен начин, бави појединим фундаменталним културолошко-социолошким питањима. Она су везана за могућности достизања апсолутне слободе; потребу да се за таквом слободом трага; базичне темеље и границе слободе аутора; прожимање и сукобљавање колективног и појединачног идентитета; културолошка размимоилажења истока и запада. Ни аутор, а ни његови јунаци, ових питања се не дотичу директно, нити одговоре на њих дају у готовим, инстант формама, већ постављање питања и давање одговора препуштају читаоцу. То чине кроз мноштво, наизглед неважних, али са културолошког аспекта гледано, драгоцених детаља, којима илуструју својеврсну хронику друштва, заробљеног у привидној слободи.

Први човек је пред собом имао јасан избор: да ли да послушан живи у блаженом незнању, поштујући ону «благо убогом, њихово је царство небеско» или пак да устане и побуни се због забрањеног воћа са стабла «познања добра и зла», скупо плаћајући слободу коју тако добија? Посматрано из угла читаоца, својеврсне дилеме, налик овима, имао је и Петар Милошевић, српски писац

из Мађарске. Можда најупечатљивија раскршћа те врсте, присутна су у његовом роману «Лондон, Помаз», најпре објављеном на српском, а потом и на мађарском језику.

У мноштву варијација, као фундаменталне нити, кроз овај роман се протежу питања: да ли је апсолутна слобода могућа; ако јесте, како је остварити; ако није, треба ли је уопште освајати? Ова питања и дилеме поставља себи, али их намеће и нама, бивши припадник (или врли поклоник) хипи покрета, који је шездесетих и седамдесетих година прошлог века освојио добар део планете, идејом да одговор на споменута питања може бити потврдан.

„Бог је човеку дао слободу да бира оно што је корисно или оно због чега ће страдати; оно по чему ће бити хваљен или због чега ће да се стиди“, говорио је Свети Павле. Кажњен због помањкања вере и љубави да живи од свога рада, човек је од почетка своје земаљске историје стваралац, *homo faber*, који мора непријатељску природу, камен и трње, радом да претвара у плодну и питому животну околину. Према томе, први облик освајања слободе, права на индивидуални избор, у знаку је уношења светлости у непознато (ЛЕТИЋ 2015: 616).

Ако вратимо поглед у историју, уочићемо да је током мукотрпног и дуготрајног савладавања препрека од стране уметника, на путу до освајања слободе за дела њиховог духа и ума, владајућа класа почела да увиђа да би већи степен слободе за ствараоце, за њу могао да значи и проналажење кључа који јој отвара врата за улазак у галерију бесмртних и сасвим могући останак у њој. Спирителске слободе тако су постале базични предуслов за избављење властодржаца од вечитог заборава.

Дела слободних умова побеђују и саму смрт, јер би владари били сахрањени у вечити заборав, да их споменици учених људи не спречавају да умру. Сјајем њихових речи расветљују се подвизи; њиховим списима увећава се име; њиховим гласовима и њиховим похвалама узноси се слава изврских људи (ПАНТИЋ 1967: 80).

2. Културолошки обрасци сликани хумором

Не тако дуга «хипи фаза» дела наше цивилизације, доживела је свој наставак, а затим и гласни ехо у списатељским фазама Петра Милошевића али, чини се, и у његовом животу. Иако нема потврде да је дело «Лондон, Помаз» у потпуности аутобиографско, они који лично познају аутора, лако ће установити мноштво заједничких карактеристика главног јунака и писца: неке препознатљиве навике, особен начин размишљања, лична интересовања... Оно што би, такође, могло да поткрепи нашу сумњу да је Милошевић више писао о свом, него о Ичвичевом (име главног јунака романа) животу, јесте чињеница да се обојица вешто служе «милошевићевским» хумором у комуникацији са читаоцем, а посебно онда када му сугеришу с коликом лежерношћу треба посматрати и прихватати овај свет, па и себе у њему.

Хумор, иначе, није особеност само овог књижевног дела Петра Милошевића. У роману „Вебсајт-стори», хумор је готово све време присутан, па и онда када писац илуструје особености језика и културе Срба у Мађарској.

„Аутор се поставља као лице које је издвојено из колектива и на њега гледа са неком дозом сарказма. У свим примерима илустрације српске мањине, читалац је принуђен да се незадрживо насмеје. Хумор је даље присутан и у оним деловима текста, где се аутор осврће на верска питања, на однос вере и мањинског становништва. (По римокатоличком поимању, забране су подељене у две посебне заповести: једна забрањује да се пожели жена ближњега, а друга се односи на остала добра, на кућу, слуге и слушкиње, вола и магарца, док у православној интерпретацији све то спада под исту забрану и једну заповест – жена, заједно са волом и магарцем и осталим стварима.) Најзад, хумор је присутан у мноштву оних примера у којима аутор својим „наивним стваралачким духом“ (наивни уметници) жели да ствара ново, нове

облике, изразе, још неизговорено (Ветрић који га је мазнуо – уп. мазити – по лицу, донео му је у нос пријатан мирис).“ (УРКОМ–ВАЛКО 2013: 6)

Слобода и неслобода, које Милошевић ни у једном свом делу не спомиње директно, у роману «Лондон, Помаз» фигурирају као централне категорије. У свести читаоца присутне су све време, у различитим облицима. Понекад их уочавамо као сједињене и тешко одвојиве, али нам се неретко указују и наизменично, водећи нас час правцем слободе, а час неслободе, кројећи животе главних јунака према себи својственим мерама.

Са ове временске дистанце, те путање су сасвим јасне и прегледне, али у време када су по њима ходили главни јунак Ичвич, Србин из Помаза са севера Мађарске, и госпођа Твист, негдашња изабраница његовог срца – чистокрвна Енглескиња из срца Лондона, оне су биле прилично непроходне, зарасле у сложене културолошке, социјалне, историјске и политичке околности.

Реч је о неслободама које су се овом љубавном пару, на сасвим случајно заједнички проведеном двонедељном зимовању у Словачкој, на почетку романсе, седамнаест година пре него што ће се поново срести, чиниле као сићушне, готово занемарљиве у поређењу са снагом тада показаних емоција и духовне слободе, односно снагом љубави која се међу њима родила. Али, ограничавајуће околности која су у то време делиле исток и запад Европе, су, ван њиховог утицаја, почеле су да се нижу чим се зимовање завршило и Ичвич и његова девојка отишли натраг, свако у своју земљу, с намером да се ускоро поново састану, овога пута ради наставка заједничког живота.

Испоставило се, ипак, да између реалности и слике света коју је млади пар створио у својој машти, влада значајна диспропорција. Главни јунак у Лондон није могао, јер га је чувена источноевропска гвоздена завеса, у конкретном случају оличена у мргодном локалном полицијском службенику у будимпештанској Ченгери улици, у томе спречавала, као што ни чврста намера

Енглескиње да се због Ичвича досели мађарску провинцију, у Помаз, није била остварива из разлога политичке, али и културолошке природе. У те, културолошке разлоге је, додуше, више био уверен Ичвич него девојка из Лондона. Традиционални начин живота у Помазу, који је укључивао више генерација Ичвичеве породице на окупу, на челу са неуморном баба Ковиљком и непостојање купатила у породичној кући, главном јунаку су, и поред љубави која је лебдела европским меридијанима, на релацији Лондон – Помаз, говорили да би наставак романсе на северу Мађарске био тешко могућ.

Ичвичеву тугу због немогућности да од мађарског полицијског службеника, који је на своју параноју гледао као на узорну службу домовини и најправеднијем политичком систему на свету, добије пасош за посету Лондону, нису успевала да ублаже ни писма, препуна романтике и наде у бољу будућност, која су редовно слата из Лондона, али знатно ређе стизала у Помаз. Политички систем у коме је живео Ичвич, подразумевао је и строгу контролу писама из иностранства, па је и пошта намењена Ичвићу била редовно прегледана. Полицајац је комуникацију заљубљеног пара, према сопственом нахођењу и безбедносним проценама, покатакд дозвољавао, али ју је много чешће ометао, преусмеравао или прекидао. И тако пуних седамнаест година.

За то време, главни јунак, сада већ времешно «дете цвећа», одбијао је да одрасте и прихвати постојање категорије зване време. Као да је покушавао да занемари неумитно откуцавање сата, смењивање листова на зидном календару и годишњих доба. На основу најпре честих, а потом све ређих писама из Лондона, чинило му се да исто покушава и Енглескиња, али је њена стварност ипак била другачија. Свог Помазлију је задржала у једном делу срца, али је за разлику од емотивног Србина, она била знатно рационалнија и, поставши госпођа Твист, прихватила све материјалне и породичне благодети које

joj je takav status doneo. Осим супруга, он је укључивао и децу, породично гнездо, путовања... Једно од њих, оно венецијанско, сасвим случајно укршта путеве Ичвича и госпође Твист. Тренутак у ком се меша Ичвичева и даво проживљена стварност песника Лазе Костића, који је на тој истој венецијанској обали стварао своју песму „Санта Марија дела салуте“, и главни јунак романа и госпођа Твист препознају повратак слободе, за коју би се заправо могло рећи да је била све друго само не то: привид, сурогат, њена бледа сенка, из које се заправо није могло готово никуда.

3. Појединац – колектив: идентитетска преплитања и сукоби

Постављајући питање може ли постојати слобода без граница, треба имати у виду који је ауторов индивидуални избор: оно „што му може користити или за оно због чега ће страдати“, односно за „оно по чему ће бити хваљен или због чега ће да се стиди“?

„Када аутор пређе круг возможности, како би рекао Његош, и тако наруши етичке норме културног амбијента и естетске оквире неког жанра, поетички одређене, долазе санкције писаних закона и јавног мњења, културних кругова и критичара. Оне показују да не постоји „слобода без граница“: њу ограничава, поред друштвених конвенција, ауторских скрупула и страхова – и љубав, јер без љубави стваралачка слобода постаје „самовоља“ и прелази у своју супротност, анархију“ (уп. РЕЧНИК 2004: 578).

Испољвање слободе у појединим књижевним делима мора се посматрати према предмету који та дела обрађују, месту и времену настанка или представљања дела, односно према књижевном облику, лирском, епском и драмском, у који је аутор транспоновео одређени предмет према владајућим поетичким начелима (ЛЕТИЋ 2015: 620).

Први наговештај да је роман «Лондон, Помаз» заправо прича о (не)слободи, уочавамо већ у првој реченици:

„Видиком су задоминирала огромна муда. «Матори хирик», осмехнуо се Ичвич лежећи на трави, док је из жабље перспективе посматрао како један флегматичан боби одводи оседелог чупавца који је уобразио да је Хајд парк нудистичка плажа.” (МИЛОШЕВИЋ 2014: 5)

Питање идентитета се и у овом, а и у другим романима Петра Милошевића, намеће као једно од уочљивијих, што се и може разумети, имајући у виду да аутор потиче из оног дела српског националног корпуса који је стицајем историјских околности пре више векова измештен из средине у којој је зачет и у којој се формирао са свим својим особеностима. Заправо, ни Милошевић ни његови јунаци се идентитетских питања не дотичу директно, нити одговоре на њих дају у готовим, инстант варијантама. И постављање питања и давање одговора препуштени су читаоцу, док аутор списатељском умешношћу, свој бродих натоварен успоменама и теретом садашњости, пажљиво усмерава кроз теснаце, са чијих се обала увек надвија по нека идентитетска замка.

На комплексност тог питања указује и др Александер Урком, истичући да се парадокс у чијој замци се налазе сви који располажу сопственим идентитетом, огледа у проблему како да остану индивидуални, јединствени, а да на ту јединственост не утиче колектив, са својим вредностима и очекивањима. Излаз из ове парадоксалне ситуације нека од индивидуа пронађе, нека пак не. (УРКОМ 2015: 2)

4. Друштвене прилике и културолошки модели

Ипак, у роману су далеко бројнији, а свакако и значајнији примери коегзистенције слободе и неслободе, настали на темељу социјалних, политичких, културних и других друштвених околности у којима се родила, бујала и развијала «љубав на даљину» између Ичвича и госпође

Твист. Када се најзад, после дугогодишње забране и након случајног венецијанског сусрета са својом драгом, најзад обрео у Лондону, Ичвич је најпре био уверен да је најзад слободан човек и да ће у граду сањаном седамнаест година, најзад успети да оствари свој сан о апсолутној слободи, отргне се из свих додаташњих окова и започне живот са женом свог живота, која се од тада, према његовом виђењу, свакако више неће звати госпођом Твист.

Међутим, град у коме му је та апсолутна слобода привидно била на дохват руке, убрзо постаје место у коме паралелно егзистирају слобода, али и неслобода: ограничење да се са госпођом Твист састаје када то обоје желе, већ само у радно време њеног супруга и, са друге стране, силом прилика нематнута неограничена слобода да током остатка дана до миле воље лута Лондоном и упознаје његове светле и тамне стране.

У таквим околностима, у надалеко чувеним знаменитостима ове метрополе, Ичвич види само «камење и глупости» које је «могао да види и у албумима». Таква слобода временски и просторно неограниченог тумарања по Лондону и уживање у њој, прешлићу се са двама необично важним препрекама: Ичвичевим, од силних шетњи отеклим ногама с једне, и забраном конзумирања алкохола, с друге стране. Наиме, деценију и по, он је тугу због физичког одсуства вољене Енглескиње, утапао по помашким и пештанским крчмама, све док му лекар није саопштио да ће га наредна кап алкохола одвести право у смрт. Може ли бити већег хендикепа за некога коме се пружила прилика да, наизглед неограничено, ужива у чарима Лондона, укључујући и његове пивнице?

У појединим рукавцима романа, Ичвич се присећа Десанке, своје рођаке из Србије, која му је у време када су и Мађарска и читав источни блок за остатак света били симболи за неслободу сваке врсте, из Југославије слала популарне музичке часописе, плоче и фармерице, на којима му је завидела читава Српско-хрватска гимназија на будимпештанском Тргу ружа. Међутим,

када је деведесетих година судбина поново измешала карте, Србија је у новој подели прошла знатно лошије. Ичвичева школа, чувена Српско-хрватска гимназија је, као и заједница Срба, Хрвата и Словенаца у Мађарској, поделила је судбину државе која се распала, али на срећу, релативно мирно, уз по који попречи поглед и уздржаност у свакодневној комуникацији дојучерашњих колега и познаника, као једине непријатне последице ових чинова.

У периоду раздвајања српско-хрватско-словеначке заједнице у Мађарској, почетком деведесетих, дошло је и до *занимљивим* језичких феномена. Они јасно указују да српски и хрватски језик, који су се до тада код многих припадника ове мањине прешитали, а понегде и утапали један у други, није било лако раздвојити онако како су то очекивали политичари у новоствореним јужнословенским државама.

„На удаљености од свега неколико стотина километара, али без географских контаката, језик Срба у Мађарској се јасно удаљава од језика у матици. Као што и сам језик живи као један организам који се понекад обогаћује, понекад, упропашћује, шири и сужава, тако и језик Срба у Мађарској као ефекат лавине говорника из матице током деведесетих година двадесетог века, поново креће у своје неминовне измене.“ (УРКОМ-ВАЛКО 2013: 5)

Оно што током седамнаестогодишњег савршено слободног сањарења о недостижној љубави усред помашке неслободе, није могао ни да наслути, у Лондону је схватио релативно брзо. Госпођа Твист постепено, али сигурно је престала да личи на заљубљену девојку из Словачке. А он је такође постепено али сигурно, постао неко налик свом случајном познанику, «матором хипику» из лондонског парка, кога је случајно упознао и са којим је, свакако не без разлога, наставио површну али неопходну комуникацију током свог боравка у Лондону, док је по његовим парковима и улицама убијао време, чекајући да његова госпођа Твист остане сама код куће. Отрежњење

је за Ичвича стигло свакако са не малим закашњењем, али не прекасно. Поново га је чекао његов Помаз, са свим оним драгим људима, обичајима и свакодневицом чији је он, заправо, нераздвојни део одувек и био.

У погледу разликовања значења појма цивилизација од појма култура, Маркузе сматра да се култура односи на вишу димензију човекове аутономије, док цивилизација припада царству нужности, друштвено потребног рада и обавезног понашања. Цивилизација, по њему, потчињава човека, јер он не ствара сам, пошто је потчињен спољашњим условима и наметнутим потребама. Зато циљеви који у себи носе културу подлежу апсорпцији налета средстава која под притиском цивилизације доминирају. Тако се, по њему, манипулише човеком и његовом могућом слободом (БОЖОВИЋ 1989: 59).

Трагајући за апсолутном слободом, не можемо да не приметимо да се се слобода од антике до данас различито интерпретира и практикује. Слобода се у свом првобитном значењу, на старогрчком и латинском језику, односила на положај човека као бића које није роб.

Бити слободан значило је да човек није под влашћу неког господара. (ЕНЦИКЛОПЕДИЈА 2009: 1260).

У *Социолошком речнику* (2007: 521) појам слободе дефинише се као „заштићен приватни домен појединца у који нико не сме да се меша; могућност да бира између алтернатива у циљу задовољења својих потреба и жеља“.

Из овога произлазе и све врсте демократских, индивидуалних и либералних слобода у данашње време. (МИМИЦА-БОГДАНОВИЋ 2007: 58)

5. Особености прозе Љубинке Перинац-Станков

Српска списатељица из Румуније, Љубинка Перинац-Станков, позната је у књижевној јавности земље у којој је рођена и живи, али и у Србији и њеној дијаспори, као новинар (главна и одговорна уредница «Српске речи» из Темишвара), песникиња и ауторка допадљивих

мултижанровских записа, који ће овога пута бити предмет наше пажње. Померајући жанровске постулате у правцу који јој диктира реални живот, као ризница неисцрпне инстипрације с једне, и радозналост поигравања најразличитијим литерарним средствима с друге стране, она у својим текстовима, спретно хода ивицама есеја, новинске колумне, кратке приче, дневника и мемоара. При том води рачуна да у кристалисању свог особеног књижевног поступка остане доследна себи и не урони потпуно ни у један од споменутих жанрова.

Шта је то што нам указује да направи Љубинке Перинач-Станков имају неке од литерарних одлика карактеристичних за есеј? Према дефиницији овог жанра, есеј је аналитички, интерпретативни, односно критички састав, исказан управо у обиму који је присутан и код Љубинке Перинач-Станков. Тематика је субјективно третирана, а систематичност у излагању и форма су знатно слободније од оне која се очекује и практикује у академском обраћању.

Оно што ове записе приближава форми дневничке прозе, јесте пре свега чињеница да су бележени хронолошки, вероватно и дневно, а објављивани у штампи, према редоследу настајања, недељно. Дневник као књижевна форма, описује збивања у којима је аутор непосредно учествовао, због чега је по правилу присутна субјективност приликом писања, односно изношења чињеница.

Као својеврсни дневник са литерарном и документарном вредношћу, записи Љубинке Перинач-Станков несумњиво ће у будућности имати велики значај не само са књижевног, већ и са културолошког, односно друштвено-историјског становишта. У њеним текстовима уочавамо, дакле, и тежњу ка документарности, склоност ка рефлексивности и исповести, уз бележење и наизглед безначајних запажања и догађаја, који су заправо често и кључни за формирање касније представе о времену у којем је аутор живео и стварао.

Елементи мемоарске прозе присутни су у оним сегментима стварлаштва ове ауторке у којима износи успомене на минула времена, догађаје и људе из своје ближе и даље прошлости, што је иначе основна одлика мемоара. Иако је између мемоара и аутобиографије танка граница, Љубинка је јасно уочава и у сферу аутобиографског прелази ретко, тек да освежи успомене на људе из свог детињства или да представи оне из садашњег окружења.

6. Одупирање конзервативизму

Приче Љубинке Перинач-Станков годинама, из недеље у недељу, објављује српско мањинско гласило у Темишвару, па се код неупућеног читаоца, приликом првог сусрета са њима, може јавити помисао да је реч о текстовима који третирају тзв. «мањинске теме», односно оне које се тичу положаја или свакодневних дешавања међу припадницима српске мањине у Румунији, којима је лист «Наша реч» превасходно намењен. Међутим, такав закључак би у овом случају био погрешан. Наравно, мањинске теме јесу део ауторкиног свакодневног видокруга и професионална преокупација, али се стиче утисак да убедљивом превагом општих тема над мањинским, ауторка има жељу да се у својим есејима што чвршће одупре конзервативним струјама, присутним у свакој српској мањинској заједници у нашем региону, било да је реч о Румунији, Мађарској или Хрватској, на пример, која тешко уочава разлику између заокупљености мањинским питањима и гетоизације популације којој припадају.

Нећемо открити никакву тајну ако изнесемо запажање да се уредници српских мањинских гласила у региону суочавају са оштрим приговорима припадника споменуте «локал-патриотске» струје кад год, избором новинских садржаја општијег типа, у новинама које уређују покушају да отворе медијске прозоре за доток

свежих културолошких струјања. Такви покушаји по правилу су праћени прекорно интонираним питањима типа: «А какве то везе има са нама?».

Доносећи храбру одлуку да у мањинском гласилу, на простору резервисаном за уредничку колумну, пласира теме које нам осликавају живот и размишљања данашњег «малог човека», становника планете Земље, који може бити Србин, Румун, Мађар или нешто четврто, ов ауторка је свесно на себе преузела ризик да од појединаца из локалних српских средина, наклоњених националној самоизолацији као тобожњем једином гаранту опстанка у већинској средини, буде обележена као неко ко се у својим освртима не залаже довољно за тзв. «нашу ствар». Ипак, имајући у виду да њене колумне излазе већ годинама и да је од њих, оригинално објављених или дорађених и прилагођених књишком публикавању, до сада приредила и објавила више књига, стичемо утисак да јој полази за руком да и «најневерније Томе» барем донекле увери како се узоран Србин, мањинац изван матице, може бити и уколико се то тзв. «наше», посматра и из нешто другачије визууре, односно ако се из сфере националног повремено закорачи и општецивилизацијски атар.

Љубинкину пажњу, као што је то био случај и са пажњом Исидоре Секулић, више привлаче људи него идеје. Јер, и у њеним есејима је у центру пажње човек, око кога се све плете и укршта, његова борба за опстанак на овој земљи и смисао тог опстанка.

7. Универзалност као основни супстрат

Есеји Љубинке Перинац Станков, као свој основни супстрат поседују универзалност, особину без које нема доброг, а ни радо читаног штива, без обзира на његову жанровску припадност. Тај универзални контекст огледа се како у одабиру тема, тако и у порукама које ауторка шаље читаоцу кроз своје текстове. Препознатљивост ситуација и карактера и осећај да су руком списатељице

бележене наше дилеме, страхови и наде, разлози су због којих су ове приче несумњиво најчитанији део недељника «Наша реч» из Темишвара.

Било да говори о специфичностима наших нарави, питањима колективног и личног идентитета, сударању културолошких образаца или о актуелним друштвеним темама и турбуленцијама, ауторка успева да својом коначном поруком, изреченом најчешће индиректно, у наше животе захваћене хроничним зебњама сваке врсте, унесе не малу дозу оптимизма. Те поруке нам уливају веру да, упркос свим посрнућима наше цивилизације, све ипак није изгубљено, да овај свет неће потонути заједно са нама и да излаза има. То светло, које Љубинка снагом литерарног израза, али и својом сензитивном и несумњиво сложеном личношћу, проналази усред «великог невремена» у коме смо се нашли, разлог је који нам, док читамо њене есеје, враћа ведрину духа и на лица доноси осмехе.

Љубинка Перинач-Станков приповести о сопственим и нашим истинама, по правилу завршава духовитим опсервацијама, које одишу ненаметљивошћу и дискретним тоновима. Њене приче су углавном реалистичне, али понекад и домаштане слике нашег времена. Инспириране су животом, и стога не чуди што је у њеним записима присутан и принцип инвенције на основу искуства. Инвенција која се темељи на искуству стваралачки је принцип Ернеста Хемингвеја, који порекло измаштаног проналази у стварности, тако што указује на својство инвенције да мења стварност и прилагођава га потребама литерарног. Како је Хемингвеј говорио, инвенција је и оно што је одувек постојало, и оно што се изнова открива као ново. По њему, она представља понављање искуства у димензији фикционалног. Овај принцип налазимо и у делима Давида Албахарија, Слободана Тишме, Ласла Блашковића, Драгана Великића и других савремених писаца (ГОРДИЋ-ПЕТКОВИЋ 2015: 785).

«Све има своје данас и своје јуче, само историја мало за те ствари мари. И људи и времена дођу, прођу, па се заборави», каже ауторка у једној од својих прича. Међутим, књижевност, као израз људског духа, попут човека, има своју прошлост, коју није упутно, а често ни могуће заборавити. Ова «уметност речи» налази се у тесној вези са развојем целокупног друштва и значајно утиче на цивилизацијске токове.

8. Закључак

Историја књижевности повезана је са историјом идеја, духом, свешћу и укусом неке епохе. Такође је повезана с еволуцијом уметности и начином пријема дела.

Иако историја књижевности има и своје унутаршње законитости, њено целовито разумевање одређују и поменуте појаве. Уз то, свака национална књижевност као и њена историја одређене су контекстом европске и светске књижевности. А сваки период унутар националне књижевности узглобљава се у њен непрекинути ток. Он новим делима и значењима наставља, мења и иновира установљени поредак вредности. Књижевна историја је, према Пијановићу, повезана са свим тим укрштањима по дубини и ширини истраживане књижевне мапе (ПИЈАНОВИЋ 2010: 313).

Захваљујући споменутим, али и другим српским ауторима из Мађарске и Румуније и њиховој очигледној потреби да нас различитим књижевним средствима, подсећају, опомињу и дискретно усмеравају ка неким будућим, надамо се бољим временима, ипак ће остати нешто веома вредно испод дебелог плашта заборављавања, тог верног пратиоца пролазности, чије постојање ови аутори и сами увиђају. Преживеће један невелики, али драгоцен пламичак, у облику њихових књига. Светло које оне носе, слику нашег времена и нас на њој ће, у епохама које долазе, без сумње чинити јасно уочљивом и безвремено живом.

ЛИТЕРАТУРА

- АНДРИЋ Иво, 1982: *Свеске*. Београд: Просвета.
- БАРТУЛА Владан, 2015: Слобода и њен смисао у старој српској књижевности. *Наука и слобода, књига 9, том 1/2*, Пале: Филозофски факултет, 623–635.
- БОЖОВИЋ Ратко, 1989: *Културна потреба*. Београд: Научна књига
- ВИДРИЋ Слободан, 2015: О чему говоримо када говоримо о култури? *Летопис Матице српске* 495/719.
- ГОРДИЋ-ПЕТКОВИЋ Владислава, 2015: Приповедање и инвенција искуства у савременој српској прози. *Зборник Матице српске за књижевност и језик* 63/785
- ЕНЦИКЛОПЕДИЈА, 2009: *Енциклопедија друштвених наука*. Београд: Службени гласник.
- ЈЕРЕМИЋ М. Драган, 1972: Исидора Секулић есејиста. *Српска књижевност у књижевној критици*. Београд: Нолит, 296–297.
- ЛЕТИЋ С. Бранко, 2015: Слобода и старије књижевно стваралаштво. *Наука и слобода, књига 9, том 1/2*. Пале: Филозофски факултет, 615–623.
- МИЛОШЕВИЋ Петар, 2014: *Лондон, Помаз*. Нови Сад: Агора, Будимпешта: Радионица Венцлових.
- ПАНТИЋ Мирослав, 1967: *Хуманизам и ренесанса*. Цетиње: Обод.
- ПЈАНОВИЋ Петар, 2010: Почети модерне српске књижевности. *Зборник Матице српске за књижевност и језик* 58/313.
- ПОПОВИЋ Тања, 2010: *Речник књижевних термина*. Београд: Логос арг.
- РЕЧНИК, 2004: *Речник филозофских појмова*. Београд: БИГЗ.
- РЕЧНИК, 2007: *Социолошки речник*. Београд: Завод за уџбенике.

- УРКОМ Александер – ВАЛКО Адам, 2013: Завичајно космополитски – књижевно-лингвистичка анализа романа Вебсајт-стори Петра Милошевића. *Сусрет култура - Шести међународни интердисциплинарни симпозијум*. Нови Сад: Филозофски факултет, 1299-1308.
- УРКОМ Александер, 2015: Миграција идентитета – идентитетска обележја и њихова манипулација. *Годишњак Факултета за културу и медије*. Београд: Мегатренд универзитет, 483–498.